

Pedagogická diagnostika

Struktura přednášky

- Vymezení pedagogické diagnostiky jako pedagogické disciplíny
 - Vztahy k psychologické a speciálně pedagogické diagnostice, k dalším disciplínám
 - Cíle diagnostikování a oblasti, diagnostika jako proces
 - Limity
-

Vymezení disciplíny - předmět

Pedagogická diagnostika je pedagogická disciplína, jejímž předmětem je systematické poznávání jedince nebo skupiny, tj. **diagnostikování** (cílené zjišťování, analyzování, interpretace informací) za účelem pedagogické intervence:

- zabývá se zjišťováním **aktuálního výkonu** jedince (skupiny) v edukační situaci a analyzuje ho v souvislosti s osobnostním vývojem a vnějšími vlivy, jež na tento vývoj spolupůsobí (sumativní diagnostika)
 - zabývá se sledováním **průběžného vývoje** jedince (skupiny) s cílem zjistit možnosti dalšího rozvoje jedince a zlepšení práce jedince (formativní diagnostika)
 - zabývá se **metodologií diagnostikování** v edukačním prostředí (diagnostikování je soubor činností – zjišťování, identifikování, interpretace, hodnocení – úrovně rozvoje žáků jako výsledku výchovného a vzdělávacího působení, jeho příčin a podmínek)
-

Charakter disciplíny ve struktuře pedagogických věd

- Pedagogická diagnostika (*educational assessment*) = základní pedagogická disciplína

 - Pedagogicko-psychologická diagnostika = psychologická diagnostika aplikovaná v pedagogické oblasti (v rámci systému psychologických věd, aplikovaná ped. disciplína)
-

Psychologická dg. ve školní praxi

- Klinická psychologická diagnostika – DSM III – klasifikace duševních nemocí (jiné znění diagnóz), např. poruchy školních dovedností
 - Poradenská psychologická diagnostika využívá více popisnou a dynamickou diagnostiku
-

Vztah pedagogické diagnostiky dalším disciplínám

- ❑ **Psychologická diagnostika** - poznávání stavu a vývoje psychické individuality nebo vybraných psychických jevů (psychické dispozice)
 - ❑ **Lékařská diagnostika** (posouzení zdravotního stavu jedince)
 - ❑ **Speciálně pedagogická diagnostika** (biopsychické dispozice)
Zachycuje jevovou stránku (stejně tak jako pedagogická diagnostika), ale zaměřuje se na omezený okruh příčin a vychází z lékařské diagnostiky
 - ❑ **Didaktika** – odlišení hodnocení a diagnostikování žáka (80. léta 20. století)
-

Pedagogická diagnostika jako

- Přírozená diagnostika
 - splývá s každodenní prací odborníka např. učitele (Vališová, Kasíková et al., 2007)
 - Odborná činnost
 - Předmětem diagnostikování jsou vědomosti, znalosti, dovednosti a kompetence jedince, vzdělávací potřeby jedince
 - Předmětem diagnostikování je rozvoj jedince a vlivy, které působí na rozvoj jedince (např. rodinné prostředí, malé soc. skupiny, výsledky učení jedince, charakter vzdělávání ,...).
 - Autodiagnostika
 - Součást výzkumu
-

Co je to diagnostika (obecně)?

- Postup od sběru dat... k popisu, interpretaci
 - Souhrn operací, postupů a technik s cílem je **stanovit diagnózu?** a to v závislosti na cílech diagnostiky.
 - Popis stavu – jevů, interpretace, zařazení do kategorie (terminologické označení - diagnóza)
 - V psychologii a pedagogice nejde jen o zjišťování abnormit, ale o **rozpoznávání kvality a úrovně některých psychických funkcí (ne v pedagogice)**, zjišťování individuálních zvláštností
-

Pedagogická diagnostika

CO: proces zjišťování, rozpoznávání, klasifikování, posuzování a charakterizování úrovně pedagogického rozvoje objektu výchovy....

Koho: Objektem je edukant – žák, skupina, vzdělávací instituce, systém – je spíše evaluací.

Jak: pedagogické metody

Kde: školy, výchovná zařízení,

Kdo: učitelé...,

Pojem „přirozená diagnostika“ – nespecifické poznávání (každodenní sledování, sociální percepce...)

Cíle diagnostikování

V současnosti se přesouvají akcenty diagnostikování

Menší důraz na zjišťování	Větší důraz na zjišťování
Výsledků učení a vzdělávání	Procesů učení, rozvoj jedince
Toho, co je snadno měřitelné	Toho, co je pokládáno za důležitější a hodnotnější
Jednotlivé vědomosti, dovednosti	Kompetence
Osvojení znalostí, dovedností	Porozumění, aplikace
Toho, co žák nezná (na chybu)	Toho, co žák dokáže (potenciál rozvoje)
Na diagnostiku, kterou provádí odborník („zvenčí“)	Na autodiagnostiku

upraveno podle Shute & Becker, 2011, s. 4

Cíle pedagogické dg

V pedagogice např.:

- zjištění úrovně znalostí žáka
- zjištění příčin školního neúspěchu
- zjištění předpokladů žáka pro vykonávání určité činnosti (studium)
- kognitivní úroveň
- postoje k učení, styly učení
- vztahy ve třídě
- prognóza školní úspěšnosti

V psychologii např.:

- určení stupně vývoje
 - zjištění **příčin** odchylného vývoje od normy
 - zjištění individuálních zvláštností člověka
 - prognóza** nebo predikce
-

Diagnóza

- ❑ **Diagnóza je v lékařství chápána jako klasifikace, zařazení jevu do určité třídy (pro psychologii a pedagogiku je to příliš patologizující a statické).**
- ❑ **V pomáhající profesi není diagnóza cílem, ale **prostředkem** ke změně (nápravě)**

Psychologická diagnóza je odborně fundované a prakticky užitečné rozpoznání relevantních znaků, vlastností nebo stavů u jednotlivce, příp. i s odpovědí na činitele podmiňující individuální zvláštnosti a predikci dalšího vývoje.

Pedagogická dg. je odborně fundované a prakticky užitečné rozpoznání relevantních znaků, (vlastností nebo stavů u Jednotlivce – spíše jde o motivaci, schopnosti a dovednosti), příp. i s odpovědí na činitele podmiňující individuální zvláštnosti a predikci dalšího vývoje (v a pro pedagogický proces).

Diagnóza

□ Závěr,

- který obsahuje zařazení objektu jevu do konvencemi stanovené diagnostické kategorie;
 - který je označen podle platného názvosloví;
 - který vyjadřuje míru, intenzitu závažnosti jevu (znaku);
 - který popisuje pravděpodobné příčiny jevu a odhaduje pravděpodobný budoucí vývoj.
-

Druhy diagnóz

- ❑ **Diferenciální diagnóza** - porovnávání příznaků chorob, které přicházejí v úvahu u vyšetřovaného s cílem vyloučit diagnostický omyl.
- ❑ **Diagnóza statická** - např. dyslektik, porucha chování
- ❑ **Diagnóza dynamická** – dyslektické obtíže se projevují zejména v situaci... od první třídy....
- ❑ **Diagnóza popisná** – čte s chybami, zaměňuje písmena...
- ❑ **Diagnóza symptomatologická** - bolesti hlavy, zvracení – jsou symptomy školní fobie
- ❑ **Diagnóza syndromatologická** - ADHD syndrom (školní fobie)
- ❑ **Diagnóza etiologická** – jde o poruchy chování zapříčiněné emoční labilitou a nedostatečnou péčí

Konkretizace cílů diagnostikování

□ Na ústupu:

- Cílem je poznání faktorů osobnostního a psychického charakteru, **které ovlivňují školní výkon (procesy učení) žáka** (Hrabal, 1989, Hrabal, Hrabal, 2002).
- Cílem je posouzení **aktuálního výkonu** jedince v souvislosti s osobnostním vývojem a vnějšími vlivy, které na tento vývoj spolupůsobí (Zelinková, 2009)

Tzv. sumativní diagnostika

□ Dnes důraz na:

- Cílem je identifikovat specifika dosavadního rozvoje jedince (malých sociálních skupin) s **orientací na prognózu a návrh na optimalizaci dalšího rozvoje jedince.**
- Cílem je poznávání, posuzování vlivu **vzdělávacího procesu a procesů učení na rozvoj jedince.**
- Cílem je **porozumění dalším možnostem rozvoje jedince.**

Tzv. formativní diagnostika

Formativní diagnostika

- V průběhu osvojování učiva
 - Cíle: např. rozpoznat slabé a silné stránky... cílem je napomoci k pozitivní změně
 - Slouží k podpoře učení
 - Poskytuje ZV, poučení žáka
 - Je dynamická
-

Oblasti diagnostiky

- ❑ Didaktická oblast (znalosti a dovednosti)
 - ❑ Učební a kognitivní styly
 - ❑ Motivace k učení
 - ❑ Profesní orientace (někdy psychologická dg.)
 - ❑ Klima ve třídě, dg. školní třídy
 - ❑ Agrese, impulzivita, lhaní, krádeže, záškoláctví
 - ❑ Školní zralost (někdy psychologická)
 - ❑ Dg. poruch učení (Zelinková) – spec. ped. dg.
 - ❑ Řečové dovednosti – spec. ped.
 - ❑ Osobnostní charakteristiky: Sebepojetí, pojetí školní úspěšnosti, self-efficacy, motivace, odolnost ... (spíše psychologická)
 - ❑ Varovné signály psychických onemocnění (deprese, sebepoškozování, závislosti, poruchy příjmu potravy (psychologická)
-

Základní literatura

- Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál (jakékoli vydání)
 - Průcha, J. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál (zejména heslo pedagogická diagnostika)
 - Krykorková, H. & Chvál, M. (2011) Pedagogicko-psychologická diagnostika a očekávané proměny jejího pojetí. In A. Vališová, H. Kasíková et al. *Pedagogika pro učitele*. Praha. Grada s. 341-362
-

Možnosti a limity diagnostické práce

Antidiagnostické a antipsychiatrické tendence

konce 20. století

Zdůvodnění odmítání diagnostiky:

Humanistické teorie

- jedinečnost jedince i situace
 - nedirektivita vztahu odborník (přestává být expertem)
 - klient má potenciál, je expertem na své problémy – **autodiagnostika,**
 - klient má možnost volby, rozhoduje o svém chování i řešení problémů
 - lze předvídat chování? Lze předvídat účinnost navrženého řešení na základě dg.?
-

Omezování a odmítání diagnostiky

Kognitivní teorie, konstruktivismus

- široké pojetí normality (co je ne-normální???), kdo stanovuje normu? Kdo říká, že něco je-není normální? Není to jen „jinak“?
- subjektivismus v poznání - diagnóza je subjektivní poznání (Čí je diagnóza?)
- Diagnóza je v jazyce, jen slova (i forma řečeného ovlivní chápání obsahu- významu)

Odborník přestává být expertem na problém, je „pozorovatelem“.

Omezování a odmítání měření a testování v diagnostice

- ❑ Pochybnosti o validitě metod
 - ❑ Testy jsou jen zbožím
 - ❑ Testy jsou kulturně závislé (standardizace)
 - ❑ Testy v různých rukou mohou různě měřit (pochybnosti o objektivitě)
 - ❑ Měření je statické
 - ❑ Elektronické zneužití, rozšiřování testů – ztráta měřící síly
-

Využití diagnóz v pedagogické praxi

- V pomáhajících profesích se lze obejít bez diagnostiky v tradičním slova smyslu, mnohdy stačí „přirozená diagnostika“
- Diagnózy jsou široké a statické, mnohdy neřeknou nic o možnostech změny
- **Riziko oslnění (nezkušených lidí a laiků) diagnostikou a zejména testy**
- Riziko patologizace žáků ve školách

ALE: Některá praxe diagnostiku vyžaduje (např. pro formální opatření), je třeba ji rozvíjet a chránit před zneužíváním!!!!

ETIKA

- ❑ Standardy pro využívání metod
 - ❑ Adekvátní vzdělání (znalosti – nejen o metodách a jejich využití, ale i interpretaci)
 - ❑ Rozvíjet zkušenost (dovednosti)
 - ❑ Soulad s pracovním posláním
 - ❑ Supervize, sebereflexe (kognitivní stereotyp), prof. rozvoj
 - ❑ Mlčenlivost – psaní posudků a zpráv
-

K **etice** také patří

- ❑ etiologické hledisko (chceme-li napravit, je vždy třeba hledat příčiny...) ??? (Dittrich)
- ❑ komplexní hledisko (etiologie je multifaktoriální)
- ❑ spolupráce více pozorovatelů
- ❑ dlouhodobé sledování
- ❑ individuální přístup (respekt k odlišnostem)

Pro kvalitu diagnostiky platí:

- ❑ mělo by být využíváno více zdrojů, více metod
 - ❑ čím více času, tím lépe (jednorázovost je riziková, je typická pro měření, např. intelektových předpokladů)
 - ❑ interdisciplinární pohled (posouzení týmy pracovníků – pedagog + psycholog + lékař...)
-

Časté chyby

- ❑ Nedostatek dovednosti a kompetence
 - ❑ (Nad)užívání (nevhodných) dg. metod
 - ❑ Povrchní interpretace (např. kresby) - dětinské nadšení z toho, co lze jednoduše z metody vyčíst.
 - ❑ Haló – efekt a předem determinovaná odpověď. (Potvrzují si, že můj první odhad byl správný.....).
 - ❑ Rychlé diagnózy. Jednorázovost vyšetření, chybějící supervize apod.
 - ❑ Soukromé teorie osobnosti. (Komu nejde matematika, nemůže mu jít ani chemie...)
-